

"Hâlık-ı Rahîm, bir kuşun tüylü libasını hangi kanunla değiştiriyor, tazelandiriyor. O Sâni-i Hakîm, aynı kanunla, her sene küre-i arzın libasını tecdid eder..." Buradaki "kanunu" nasıl anlamalıyız?

Kanunlar ve adetler aslında Allah'ın ezeli iradesinin birer tecelli merkezleri ve tecelli uçlarıdır. Bu sebeple kanunların her an ayakta ve işler halde durmaları ezeli iradenin orada cari olması ile. Yani Allah ezeli iradesini çekti mi ortada kanun ve adet diye bir şey kalmaz. Hatta kanun ve adetlere mücessem birer irade emareleri nazarı ile bakabiliriz.

Kayyumiyet sırrı bu meseleye ışık tutar. Kainatta her şey Allah'ın isim ve sıfatları ile ayakta duruyor, isim ve sıfatları ise ezeli irade yönetiyor. Dolayısı ile her isim ve sıfatın zımnında yani gölgesinde ve arka planında irade sıfatı tecelli ile hükmediyor. Kudret sıfatı irade sıfatından emir ve komut almadan kendi başına tecelli edemez. Demek kudretin girdiği her yere irade sıfatı da girip tecelli ediyor. Kudrete şahitlik eden her mevcudat aynı zamanda iradeye de şahitlik eder.

Âdet ve kanunlar aslında nispi ve izafi kavramlardır, bunların harici bir hakikati yoktur. Bunların belirgin ve bir isme tabi olması insanların zihni bir işlemdir. Yani insanlar Allah'ın iradesinin tecelli ettiği yerlere bir isim takmışlar.

Mesela suyun kaldırma esası aslında irade sıfatının orada sürekli tecelli etmesinin bir adıdır. Yoksa orada irade ve kudretten başka bir şey var da o idare ediyor, irade ve kudret ise havanda su dövüyor değildir. Orada işlemi bizzat **idare** eden iradedir, o işlemi eyleme dönüştüren ise **kudret** sıfatıdır. İrade ve kudret sıfatları tabiri caiz ise siyam ikizleri gibi yapışık tecelli ediyorlar. Gafil ve sathi nazar sahipleri bu tecelliyi görmedikleri için orada insanların sonradan adlandırdıkları muhayyel ve mevhum kanunları müdebbir ve mürebbi zannediyorlar.

Kuşun tüyünü değiştiren kanun, yani irade ile kainatı değiştiren kanun ve irade aynıdır; dünyayı haşire çevirecek irade ve kanunda aynıdır. Fark sadece işin büyüklüğü ve küçüklüğündedir. Fizik ve kimyanın incelediği kanunların ardında zaten Allah'ın irade sıfatı duruyor; öyle ise haşirde cari olan bir kanun ile dünyamızda cari olan kanun aynı kökten aynı kaynaktan beslenen iki aynı kanunlardır denilebilir.